

XVIII
a m ž i a u s
studijos

5

LIETUVOS
Didžioji Kunigaikštystė
Luomas. Pašaukimas. Užsiėmimas

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

XVIII

a m ž i a u s
studijos

5

LIETUVOS

Didžioji Kunigaikštystė

Luomas. Pašaukimas. Užsiėmimas

Sudarytoja

RAMUNĖ ŠMIGELSKYTĖ-STUKIENĖ

Lietuvos istorijos
institutas

Vilnius
2019

XVIII amžiaus studijos | Eighteenth-Century Studies

Recenzuojamas tęstinis mokslo leidinys, leidžiamas nuo 2014 m. | Peer-reviewed journal published since 2014.

Redakcinė kolegija | Editorial Board

Pirmininkė | Editor-in-Chief

Prof. dr. Ramunė ŠMIGELSKYTĖ-STUKIENĖ

Lietuvos istorijos institutas

Atsakingasis sekretorius | Editorial Secretary

Dr. Adam STANKEVIČ

Lietuvos istorijos institutas

Dr. Lina BALAIŠYTĖ

Lietuvos kultūros tyrimų institutas

Prof. dr. Richard BUTTERWICK-PAWLIKOWSKI

Europos koledžas Natoline, Londono universiteto koledžas |

College of Europe, Natolin, University College London

Prof. habil. dr. Jolanta GELUMBECKAITĖ

Frankfurto prie Maino Goethe's universitetas | Goethe-Universität Frankfurt am Main

Doc. dr. Liudas GLEMŽA

Vytauto Didžiojo universitetas

Doc. dr. Robertas JURGAITIS

Vytauto Didžiojo universiteto Švietimo akademija

Prof. habil. dr. Janina KAMIŃSKA

Varšuvos universitetas, Pedagogikos fakultetas | Uniwersytet Warszawski, Wydział Pedagogiczny

Doc. habil. dr. Ilja LEMEŠKIN

Prahos Karolio universitetas, Baltistikos centras | Univerzita Karlova v Praze

Dr. Andrejus MACUKAS | канд. гіст. н. Андрэй МАЦУК

Baltarusijos mokslų akademijos Istorijos institutas |

Інстытут гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі

Prof. habil. dr. Dariusz ROLNIK

Katovičų Silezijos universitetas | Uniwersytet Śląski w Katowicach

Dr. Gintautas SLIESORIŪNAS

Lietuvos istorijos institutas

Dr. Asta VAŠKELIENĖ

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas

Prof. habil. dr. Andrzej B. ZAKRZEWSKI

Varšuvos universitetas, Teisės istorijos institutas | Uniwersytet Warszawski, Wydział Prawa i Administracji

Svetainė internete | Website <http://www.istorija.lt/journals/xviii-amziaus-studijos/>

Redakcinės kolegijos adresas | Contact address

Lietuvos istorijos institutas

Kražių g. 5, 01108 Vilnius, Lietuva

El. paštas smigelskyte.stukiene@gmail.com

Knygos leidybą pagal „Valstybinę lituanistinių tyrimų ir sklaidos 2016–2024 metų programą“ finansavo Lietuvos mokslo taryba (sutarties Nr. S-LIP-19-7)

Sponsored by the Research Council of Lithuania

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės

Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB).

© Sudarymas, Ramunė Šmigelskytė-Stukienė, 2019

© Straipsnių autoriai, 2019

© Lietuvos istorijos institutas, 2019

ISBN 978-609-8183-64-1

ISSN 2351-6968

TURINYS

- Pratarmė / *Ramunė Šmigelskytė-Stukienė* ... 8
Foreword / *Ramunė Šmigelskytė-Stukienė* ... 12

TARP PAŠAUKIMO IR UŽSIĖMIMO

Andrea Mariani

- Działalność duszpasterska jezuitów w Wilnie: między reformą trydencką a lokalnymi uwarunkowaniami ... 18
Ganytojiška jėzuitų veikla Vilniuje: tarp Tridento reformos ir vietos sąlygų. *Santrauka* ... 43

Jonas Drungilas

- Lietuvos mažesniųjų brolių konventualų provincijos kolektyvinis portretas (XVIII a. antroji pusė – XIX a. pradžia) ... 44
Collective Portrait of the Lithuanian Order of Friars Minor Conventual (late eighteenth–early nineteenth century). *Summary* ... 65

Domininkas Burba

- Livonijos kanauninko, Vilkaviškio klebono Vincento Bakuzičiaus biografija. Keletas XVIII amžiaus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės katalikų dvasininko portreto detalių ... 67
Biography of Canon Priest of Livonia, Parish Priest of Vilkaviškis Wincenty Bakuzicz. A Few Strokes to the Portrait of the Eighteenth-Century Roman Catholic Priest of the Grand Duchy of Lithuania. *Summary* ... 81

MOKYMAS. MOKYKLOS. MOKYTOJAI

Aistė Paliušytė

- Dailininkų mokymas Radvilų dvare XVIII amžiuje ... 84
Training of Artists in the Residences of the Radvilas in the Eighteenth Century. *Summary* ... 105

Kazimierz Puchowski

- Pijarskie *Collegium Nobilium* w Wilnie. Korzenie i konteksty ... 107
Vilniaus pijorų *Collegium Nobilium*. Ištakos ir kontekstai. *Santrauka* ... 143

Janina Kamińska

- Szkoły Wydziału Litewskiego w strukturze szkolnej Komisji Edukacji Narodowej ... 144
Lietuvos švietimo apygardos mokyklos Tautinės edukacinės komisijos mokyklų struktūroje. *Santrauka* ... 156

Ewa Kula

Wizytacja Adama Kazimierza Czartoryskiego szkół Wołyńskich i Ukraińskich i jej znaczenie dla Komisji Edukacji Narodowej ... 157
Adomo Kazimiero Čartoriskio atliktos Voluinės ir Ukrainos mokyklų vizitacijos reikšmė Tautinei edukacinei komisijai. *Santrauka* ... 177

Olga Mastianica-Stankevič

Profesinės inteligentijos gimimas: Jono Bobrovskio (1777–1823) gyvenimo ir kūrybos atvejis ... 178
The Birth of Professional Intelligentsia: Case of Jan Bobrowski's (1777–1823) Life and Creation. *Summary* ... 189

LUOMAS. KARJERA. VEIKLA

Valdas Rakutis

Luomas, pašaukimas ir profesija Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kariuomenėje 1775–1794 m. ... 192
Estate, Calling and Profession in the Military of the Grand Duchy of Lithuania in 1775–1794. *Summary* ... 211

Arnaud Parent

Užsienio mokslininko adaptacija Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje: dr. Jeano-Emmanuelio Gilibert'o atvejis ... 212
Adaptation of a Foreign Scientist in the Grand Duchy of Lithuania: Case of Dr Jean-Emmanuel Gilibert. *Summary* ... 228

Lina Balaišytė

Dailininkas XVIII amžiuje: karjeros galimybės ... 229
The Artist in the Eighteenth Century: Career Opportunities. *Summary* ... 252

Rasa Butvilaitė

Architektas XVIII amžiaus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės visuomenėje ... 254
Architect in the Society of the 18th Century Grand Duchy of Lithuania. *Summary* ... 270

Auksė Kaladžinskaitė

Giuseppe Fontana – architektas ir bajoras: giminės istorija ... 271
Giuseppe Fontana: Architect and Nobleman: the Family History. *Summary* ... 283

Bernadetta Manys

Wileńscy zarębacze w pierwszej połowie XVIII wieku, czyli historyczne „studium przypadku” ... 284

Vilniaus mėsininkai XVIII a. pirmojoje pusėje, arba istorinis

„atvejo tyrimas“. *Santrauka* ... 299

ANOTACIJOS. RECENZIJOS

Adam Stankevič. *Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo veikla*

XVIII a. antrojoje pusėje, Vilnius, Lietuvos istorijos institutas, 2018. – 527

p. ISBN 978-609-8183-42-9 / *Darius Vilimas* ... 304

Senųjų Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kelių aprašymai.

Descriptions of the Old Roads of the Grand Duchy of Lithuania, parengė / prepared by Algirdas Antanas Baliulis, Tomas Čelkis, Vilnius:

Vilniaus universiteto leidykla, 2018, – 430 p. ISBN 978-609-07-0007-5 /

Ramunė Šmigelskytė-Stukienė ... 307

Komisja Edukacji Narodowej 1773–1794, tom II: *Słownik biograficzny*,

redakcja naukowa: Andrzej Meissner, Agnieszka Wałęga, Warszawa:

Oficyna Wydawnicza ASPRA, 2018, – 774 p. ISBN 978-83-754-5848-0 /

Ramunė Šmigelskytė-Stukienė ... 312

Iliustracijų sąrašas ... 317

Asmenvardžių rodyklė ... 319

Vietovardžių rodyklė ... 334

PROFESINĖS INTELIGENTIJOS GIMIMAS: JONO BOBROVSKIO (1777–1823) GYVENIMO IR KŪRYBOS ATVEJIS

OLGA MASTIANICA-STANKEVIČ

Lietuvos istorijos institutas

Anotacija. Remiantis Imperatoriškojo Vilniaus universiteto Literatūros ir laisvųjų menų skyriaus auklėtinio Jono Bobrovskio (*Jan Bobrowski, 1777–1823*) gyvenimu ir kūryba, straipsnyje nagrinėjama, kaip formavosi pirmoji profesinės inteligentijos karta.

Reikšminiai žodžiai: profesionalizacija, inteligentija, luominė struktūra, Apšvieta.

Įvadas

Profesionalizacija, kaip ir kiti modernizacijos procesai – urbanizacija, industrializacija, biurokratizacija, sekuliarizacija, spartino visuomenės luominės struktūros irimą, skatino tradicinių socialinių grupių vidinius pokyčius, naujų socialinių grupių, pirmiausia inteligentijos, susidarymą. Vakarų Europos istoriografijoje profesionalizacijos tyrimai dažnai pasitelkiami kaip viena iš priegių visuomenės socialinės struktūros pokyčiams tirti. Prancūzijos sociologas Michaelis Burrage¹ ir Vokietijos istorikas Hannesas Siegristas², remdamiesi profesionalizacijos tyrimais savo šalyse, priėjo prie bendros išvados, kad modernizacijos sąlygomis profesinis apibūdinimas jau nebeatspindėjo vienos ar kitos visuomenės grupės socialinio statuso ir nebuvo būdas ją reprezentuoti. Ilgainiui profesinis pagrindas tapo įvairių socialinių grupių sąveikos forma. Profesionalizacijos tyrimai leidžia įvertinti visuomenės vertikaliojo mobilumo kryptis, nustatyti profesionalizacijos poveikį tradicinių socialinių grupių vidinei kaitai, apibūdinti luominės struktūros irimą, šio proceso eigą bei mastą. Kitaip tariant, profesionalizacijos tyrimai taip pat rodo, kaip brendo visuomenė, kuri profesinę karjerą, o ne socialinę kilmę vertino kaip žmogaus asmeninės sėkmės rodiklį³.

Lietuvoje, kitaip nei Vakarų Europos šalyse, profesionalizacijos pradžia kaip luominės struktūros irimo rodmuo nukeliama į XIX amžių, kai buvo įgyvendintos

- 1 Michael Burrage, *The Professions in Sociology and History*, in: *Professions in Theory and History*, London: SAGE Publications, 1990, p. 20.
- 2 Hannes Siegrist, *Kultur und Beruf in Europe*, Stuttgart: Franz und Geschichte, 2011, p. 12.
- 3 Plačiau apie profesionalizacijos tyrimus kaip vieną iš priegių visuomenės socialinės struktūros pokyčiams tirti žr. Olga Mastianica, XIX amžiaus visuomenės profesionalizacijos ir socialinės sąveikos problemos Vakarų Europos istoriografijoje, in: *Lituanistica*, 2013, t. 59, Nr. 1, p. 24–33.

reikšmingos socialinės reformos, keitėsi išsilavinimo samprata. Viena vertus, bajorų luomo diferenciacija, prasidėjusi dar Abiejų Tautų Respublikos laikais, XIX a. peraugo į šio luomo smukimą, kurį ypač skatino Rusijos imperijos valdžios socialinė politika. 1861 m. reforma atvėrė kelią valstiečių socialiniam mobilumui, suteikė teisę laisvai pasirinkti gyvenimo būdą ir vietą, verstis gamyba ir prekyba, siekti visų pakopų mokslo. Kita vertus, XIX a. techniniu ir technologiniu požiūriu sudėtingėjanti gamyba dar labiau keitė išsilavinimo sampratą ir svarbą. Tačiau teigti, jog profesionalizacijos reiškiniai būdingi vien XIX a. Lietuvos visuomenei, yra perdėm vienareikšmiška.

Jau Abiejų Tautų Respublikos laikais galima išvelgti profesionalizacijos kaip socialinės struktūros kaitos požymių, pirmiausia vertinant bajorijos socialinių vaidmenų kaitą visuomenėje. Kaip taikliai pastebėjo Tamara Bairašauskaitė, XVIII a. pabaigoje ir XIX a. pradžioje Lietuvos bajorai nebuvo konsoliduotas luomas. Jie skyrėsi socialine padėtimi ir turtu. Pagrindinę luomo dalį sudarė smulkieji bajorai, kurių dalis neturėjo nuosavos žemės ir nuomojo nedidelius dvarininko ar bažnyčios sklypus⁴. Dalis smulkiųjų bajorų gyveno iš samdomojo darbo, kuris dažniausiai buvo susijęs su intelektine veikla. Daugeliui bajorų išsilavinimas teikė galimybę užsitikrinti padoresnį duonos kąsnį.

Išsilavinimo ir profesijos sąsajos užsimezgė XVIII a. pabaigoje, kai buvo reorganizuota Vilniaus akademija ir pertvarkytos vidurinių mokyklų mokymo programos. Galimybė išsimokslinti naudojosi nedidelė visuomenės dalis, pirmiausia smulkieji bajorai, pajutę išsilavinimo ir profesionalaus pasirengimo poreikį. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės vyriausioji mokykla, o vėliau – Imperatoriškasis Vilniaus universitetas, ugė įvairių profesijų praktikus, pedagogus, menininkus ir literatus, kurie įgytas profesines žinias panaudojo ne tik atitinkamose srityse⁵. Neretas jų profesinę veiklą pavertė pagrindiniu užsiėmimu ir pragyvenimo šaltiniu. Vilniaus universiteto auklėtiniai sudarė pirmąją kartą, kurios socialinį statusą visuomenėje lėmė ne vien kilmė, bet ir įgyta kvalifikacija. Vienas iš tokių pirmosios inteligentijos kartos atstovų buvo Jonas Bobrovskis (*Jan Bobrowski*, 1777–1823) – Imperatoriškojo Vilniaus universiteto Literatūros ir laisvųjų menų skyriaus (toliau – Vilniaus universitetas) auklėtinis, kuriam mokytojo profesija buvo ne vien vienintelis jo pragyvenimo šaltinis, bet ir asmeninės sėkmės rodiklis. Iki šiol Lietuvos ir Lenkijos istoriografijoje J. Bobrovskio kūryba nebuvo atskirai nagrinėjama.

Bajoras vs pedagogas

J. Bobrovskiui, kitaip nei daugumai dvaro savininkų, derinusiems ūkinę ir intelektualinę veiklą, protinis darbas nebuvo vien kūrybinių aspiracijų realizavimas,

4 Tamara Bairašauskaitė, Modernėjimo ženklai. Inteligentijos gimimas, in: *Lietuvos istorija. Devynioliktas amžius: visuomenė ir valdžia*, Vilnius: Baltos lankos, 2016, p. 308.

5 *Ibid.*, p. 378.

būdas šviesti visuomenę, malonus pomėgis⁶. Pedagoginis darbas J. Bobrovskiui buvo pragyvenimo šaltinis. Parengęs spaudai keletą verstinių pedagoginės tematikos veikalų bei įgijęs pedagoginio darbo patirties, J. Bobrovskis 1817 m. Vilniuje įsteigė privatų mergaičių pensioną – tuo metu vis labiau populiarėjančią bajoraičių ugdymo formą.

XIX a. pirmojoje pusėje į privačių pensionų steigimą aktyviai įsitraukė dalis Vilniaus universiteto akademinės bendruomenės, kuri numatė keisti mergaičių intelektualinio lavinimo kryptis. Poleminius straipsnius apie mergaičių ugdymo turinį, naują jo sampratą rašė Vilniaus universiteto rektorius Jonas Sniadeckis (*Jan Chrzyciel Władysław Sniadecki*, 1756–1830)⁷, patologijos ir teorinės medicinos, higienos ir medicinos policijos profesorius Augustas Ludwikas Bėcu (1771–1824)⁸, o Vilniaus universiteto kuratorius Adomas Jurgis Čartoriskis (*Adam Jerzy Czartoryski*, 1770–1861) 1819 m. parengė ir perdavė Vilniaus universiteto tarybai svarstyti mergaičių pensionų reorganizavimo projektą⁹. Vilniaus mergaičių pensionų pedagogų kolektyvo pagrindą sudarė esami bei buvę Vilniaus universiteto studentai, kurių dalis priklausė slaptoms savišvietos organizacijoms. Pensionuose

- 6 Reda Griškaitė viena pirmųjų Lietuvos istoriografijoje siūlė atskirai tirti intelektualines aspiracijas puoselėjusį XIX a. pirmosios pusės žemvaldžių bajorų – tiek vyrų, tiek moterų – socialinį segmentą. R. Griškaitės tyrimai rodo, kad ši grupė taip pat puoselėjo tik jai būdingą gyvenimo būdą, turėjo savitą savistilizaciją, paremtą vadinamąja Horacijaus ideologija. Plačiau žr. Reda Griškaitė, Lietuvos provincijos intelektualų grupės formavimasis ir raida (XIX a. pradžia – XIX a. 7 dešimtmetis): bendrieji tyrimo aspektai, in: *Lietuvos istorijos metraštis*, 2013, t. 1, p. 54.
- 7 Pvz., J. Sniadeckis paskelbė recenziją A. J. Čartoriskio sesers Marijos Onos Čartoriskytės-Württemberg-Montbeliard (*Maria Anna z Czartoryskich Wirtemberska vel Württemberg-Montbeliard*) romanui *Malwina, czyli Domyślność serca (Malwina, arba širdies nuovokumas)*. J. Sniadeckis manė, kad romanai žadina nevaržomą moters vaizduotę, veda prie nereikalingos egzaltacijos, prie nuotykių ieškojimo, prie nesitenkinimo kasdiena. J. Sniadeckio manymu, moters gyvenimo taisyklė turėjo būti visiškai kitokia: „Nepasitikėjimas savimi, visiškas pasiklovimas tėvų ir giminaičių patarimais, t. y. pasiklovimas bičiulyste, protu ir patirtimi, nuolatinė pagarba sau ir giliai išreikšta moteriška savigarba, kurią lemia tyras nekaltumas ir rūpestingas savo pareigų vykdymas, – tai jaunos ir gerai išauklėtos moters vedliai, kurie daug patikimesni už kurtomas romanų aistras, nuodijančias gyvenimo ramybę ir mus apakinančias svarbiausioje – asmeninės laimės – srityje.“ Cituota pagal: Reda Griškaitė, Intelektinė Jašiūnų dvaro istorija: Balinskiai ir Sniadeckiai, in: *Jašiūnų dvaras – kultūros židinyš*, sudarė Aurelija Arlauskienė, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2016, p. 59.
- 8 1812 m. A. L. Bėcu ir Vilniaus gimnazijos direktorius Jonas Kosakovskis (*Jan Kossakowski*) rengė privačių mergaičių pensionų veiklos nuostatus.
- 9 A. J. Čartoriskis pirmasis prakalbo apie vientisą pakopinį mergaičių pradinį ir vidurinį išsilavinimą, numatytą teikti pensionuose. Pagal mokymo programas pensionai turėjo būti suskirstyti į dvi grupes. Vienuose pensionuose turėjo būti dėstoma pagal pradinėms mokykloms skirtas programas, kituose pensionuose – pagal apskrities mokyklų mokymo programas. Be to, A. J. Čartoriskis siūlė patikėti pensionams gubernančių rengimą: iš abiejų grupių pensionų turėjo būti išrinktas geriausias pensionas, kurio auklėtinės gautų teisę dirbti namų mokytojomis. Tačiau Vilniaus universiteto tarybos nariams projekto įgyvendinimas atrodė neatitinkantis tuo laiku keliamų reikalavimų. Buvo siūlyta daugiau dėmesio skirti mokymo procesui gerinti pensionuose – parengti atitinkamą metodinę literatūrą. XIX a. pirmajame ketvirtyje buvusios Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės žemėse, kitaip nei Lenkijos Karalystėje, beveik nebuvo parengta vadovėlių, skirtų mergaičių pensionams.

mokytojavo Adomo Mickevičiaus bičiuliai, garsieji filomatai – Tomas Zanas (*Tomasz Zan*, 1796–1855), Teodoras Lozinskis (*Teodor Loziński*, 1797–1855), Anupras Petraškevičius (*Onufry Pietraszkiewicz*, 1793–1863), Dionizas Chlevinskis (*Dionizy Chleviński*, 1793–1870). Paprastai jie dėstė lenkų kalbą ir istoriją, tiksluosius ir gamtos mokslus, nors neretai kritiškai vertino mokymo lygį pensionuose.

Pedagoginė veikla, paremta aktyviu bendravimu su Vilniaus universiteto akademine bendruomene, leido J. Bobrovskiui save suvokti, o galbūt ir priskirti prie inteligentijos, naujos, palaipsniui besiformuojančios visuomenės grupės. Šios grupės narius siejo ne vien bendra socialinė kilmė, bet dažniausiai ir bendri interesai, patirtys bei elgesio modeliai. Luominei struktūrai nepriklausanti grupė kūrė savo aplinką, siejančią panašios padėties, pažiūrų ir aspiracijų asmenis, palaikė tarpusavio ryšius ir formavo vertybes, kurios labiau nei kai kurie nors formalūs požymiai leido ją išskirti iš kitų sluoksnių. XVIII a. pabaigoje – XIX a. pirmojoje pusėje besiformuojančiai inteligentijai, kuri turėjo bajoriškos kilmės šaknis, buvo būdingas socialinis mesianizmas – susirūpinimas visuomenės ateitimi, įtikėjimas savo išskirtiniu gebėjimu visuomenę padaryti tobulesnę, laimingesnę. Tad neatitiktinai J. Bobrovskis taip pat aktyviai įsitraukė į Vilniaus labdarybės draugijos veiklą. Šiai 1807 m. įsteigta draugijai priklausė garsiausi Vilniaus miesto gyventojai – savotiškas Vilniaus miesto intelektualinis elitas¹⁰.

Vilniaus labdarybės draugijos iniciatoriai buvo Vilniaus vyskupas Jonas Nepomukas Kosakovskis (*Jan Nepomucen Kossakowski*, 1755–1808), Vilniaus universiteto profesorius, gydytojas Josepfas Frankas (1771–1842). Į Labdarybės draugijos veiklą taip pat aktyviai įsitraukė Vilniaus švietimo apygardos kuratorius A. J. Čartoriskis, Tadas Čackis (*Tadeusz Czacki*, 1765–1813) – Kremenecio licėjaus direktorius. J. Bobrovskis buvo vienas aktyviausių šios draugijos mokslo komiteto narių, nes jam mirus šios draugijos periodiniame leidinyje *Dzieie dobroczynnosci krajowej i zagranicznej z wiadomościami ku wydoskonaleniu iey służącemi* (Krašto ir užsienio labdaros reikalai ir žinios, reikalingos jiems tobulinti) buvo iš karto pagerbtas jo atminimas. 1823 m. balandžio 25 d. šiame periodiniame leidinyje buvo paskelbtas nekrologas, kuris iki šiol yra vienintelis J. Bobrovskio gyvenimo ir pedagoginės veiklos aprašymas¹¹.

J. Bobrovskis gimė 1777 m. Sokulkoje (Gardino pavietas, Trakų vaivadija), baigė Lydos pijorų mokyklą. Kaip minėta, vėliau studijavo Vilniaus universiteto Literatūros ir laisvųjų menų skyriuje. Daugiausia dėmesio J. Bobrovskis skyrė pedagoginės literatūros vertimui. 1816 m. jis išvertė į lenkų kalbą metodinę

10 Maria Korybut-Marciniak, *Vilniaus labdarybės draugija XIX a. pirmojoje pusėje*, Olsztyn: Centrum Badań Europy Wschodniej, 2011, p. 46–47.

11 Nekrologi. Jan Bobrowski, in: *Dzieie dobroczynnosci krajowej i zagranicznej z wiadomościami ku wydoskonaleniu iey służącemi*, 1823, t. 2, p. 205–206. Šio nekrologo pagrindu J. Bobrovskio biografija buvo pristatyta leidinyje: Antoni Knot, Jan Bobrowski (1777–1823), in: *Polski Słownik Biograficzny*, t. II, Kraków: Nakładem Polskiej Akademii Umiejętności, 1936, p. 159–160.

priemonę, skirtą skaitymo mokymuisi palengvinti¹², 1820 m. pristatė Immanuelio Kanto (1724–1804) pedagogines pažiūras¹³. J. Bobrovskio savarankiška pedagoginė kūryba buvo skirta mergaičių ugdymo procesui. 1817 m. jis paskelbė pirmą buvusios Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės žemėse moralės mokslų vadovėlį, skirtą mergaičių auklėjimui¹⁴. Parengtos mokymo priemonės prancūzų kalbai ir Lenkijos istorijai mokyti privačiuose mergaičių pensionuose liko rankraščiu. Anot nekrologo autoriaus, J. Bobrovskio parengtas Lenkijos istorijos vadovėlis buvo itin aukšto mokslinio lygio¹⁵.

Pedagoginis palikimas

J. Bobrovskio pedagoginiai darbai buvo susiję su dviem pagrindinėmis jo veiklos kryptimis – aktyviu dalyvavimu Labdarybės draugijos veikloje ir domėjimusi mergaičių auklėjimo bei intelektualinio lavinimo problemomis. Labdarybės draugijos nariai, išskyrus vieną iš pagrindinių tikslų – suteikti nemokamą medicininę pagalbą ir teikti našlaičiams pradinį išsilavinimą, diegė naujus mokymo metodus. Pavyzdžiui, 1817 m. draugijos narys Vilniaus spaustuvininkas Antanas Marcinovskis (*Antoni Marcinowski*, 1781–1855) pasiūlė Labdarybės namuose taikyti pradinio auklėjimo metodą, kurio autorius buvo Johannas Heinrichas Pestalozzis (1746–1827)¹⁶. 1820 m. Labdarybės draugijos narių išlaikomoje mokykloje buvo pritaikytas Josepho Lancasterio¹⁷ ir Andrew Bello¹⁸ savitarpio ugdymo metodas. J. Bobrovskio iniciatyva šioje mokykloje taip pat buvo įvestas naujas skaitymo mokymosi metodas. 1816 m. J. Bobrovskis į lenkų kalbą išvertė Prūsijos karališkosios mokslų akademijos nario, Prūsijos mokyklų tinklo reformatoriaus Frederyko Gedykė'ės (1765–1813) metodinę priemonę *Początki czytania dla dzieci bez ABC i zgłoskowania* (*Skaitymo pagrindai vaikams be abėcėlės ir skiemėnavimo*)¹⁹.

Buvusios Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės skaitytoją J. Bobrovskis taip pat supažindino su vokiečių filosofo I. Kanto pedagoginėmis pažiūromis.

12 *Początki czytania dla dzieci bez ABC i zgłoskowania* przez Fryderyka Gedike, pierwszego Radcę król: prus: szkół i konsystorza, Dyrektora berlinskolońskiego Gymnazium, Członka zwyczajnego król: Akademii umiejętności i Akademii kunsztów. Z drugiego wydania berlińskiego, zastosował do polskiego języka Jan Bobrowski, W Wilnie: W drukarni XX. Bazyliianów, 1816.

13 *Ibid.*

14 *Immanuel Kant o pedagogice*, wydanie D. Frederyka Teodora Rynka, tłumaczenie Jana Bobrowskiego, W Wilnie: W drukarni XX. Missyjonarzów p. k. ś. Kazimierza, 1819.

15 Nekrologi. Jan Bobrowski, p. 205.

16 Nauja pradinio mokymo teorija buvo grįsta idėja, kad žinios turi būti perteikiamos atsižvelgiant į vaiko gabumus ir jo išsivystymo lygį.

17 Josephas Lancasteris (1778–1838) Londone įsteigė mokyklą, kurioje dėl lėšų stokos mokytojams samdyti į didaktinius užsiėmimus įtraukė gambiausius mokinius.

18 Andrew Bellas (1773–1832) globojo našlaičių mokyklą Madrased, kurioje įdiegė J. Lancasterio savitarpio mokymo metodą.

19 *Początki czytania dla dzieci bez ABC i zgłoskowania...*

J. Bobrovskis buvo įsitikinęs, kad „kaip Lenkija didžiuojasi Koperniku, Prancūzija – Lavuazjė, Anglija – Niutonu, taip ir vokiečių pasididžiavimas bus Kantas“²⁰. J. Bobrovskiui I. Kantas – „tai naujos filosofijos pradininkas, jo darbai *originalūs* ir kupini gilios išminties“²¹. Todėl J. Bobrovskis buvo įsitikinęs, kad ir buvusios Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės žemių visuomenė privalo būti supažindinta su I. Kanto darbais, o pirmiausia su jo pedagoginėmis pažiūromis. Tiesa, pats J. Bobrovskis nesiryžo savarankiškai atlikti I. Kanto pedagoginių pažiūrų analizės: jis pasirėmė I. Kanto bičiulio Friedricho Theodoro Rynke'ės (?) sudaryta apžvalga. Savo nuožiūra J. Bobrovskis skaitytoją supažindino vien su I. Kanto biografija, kurią jis parašė pasiremdamas prancūzų istoriko Karolio Villerio Villerso (?) veikalu, skirtu transcendentalinei filosofijai.

Gana aktyvus vertėjo darbas paskatino J. Bobrovskį akylesnį dėmesį atkreipti į lenkų kalbos rašto kalbą. 1817 m. atskiroje brošiūroje *Uwagi nad pisownią polską (Pastabos dėl lenkų kalbos rašybos)* jis nuogaštavo, kad net Vilniaus periodiniuose leidiniuose nėra laikomasi lenkų kalbos gramatikos taisyklių²². „Tafografija“ – taip itin griežtai J. Bobrovskis apibūdino leidinių *Tygodnik Wileński (Vilniaus savaitraštis)*, *Kurjer Litewski (Lietuvos žinios)* lenkų kalbos rašto kalbą. Kaip pavyzdį savo nuostatoms pagrįsti J. Bobrovskis nurodė skirtingą teritorinio vieneto „Lenkija“ rašymą minėtuose periodiniuose leidiniuose.

J. Bobrovskio teigimu, vienuose Vilniaus periodiniuose leidiniuose „mylima Tėvynė“ („ulubiona Ojczyzna“) buvo vadinama „Polska“, o kituose – „Polszcza“. J. Bobrovskiui „Lenkija“ galėjo būti įvardyta vien „Polska“. „To prašo kalbos DVA-SIA“ („Prosi o to, DUCH ięzykowy“), – vienareikšmiškai teigė jis, žodį „dvasia“ net parašęs didžiosiomis raidėmis. J. Bobrovskis nesugebėjo įvertinti, kad į Vilniaus periodinę spaudą rašė asmenys iš skirtingų buvusios Abiejų Tautų Respublikos regionų, kuriems lenkų kalba ne visuomet buvo gimtoji, o dažniausia – išmokta kalba.

J. Bobrovskis, taip pat kaip ir J. Sniadeckis, kurio darbai jis rėmėsi, buvo įsitikinęs, kad buvusios Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės žemėse vien tada galės tinkamai plėtotis mokslas, kai „jaunimo lavinimo pagrindas bus gimtoji kalba, nes kas gerai žino savo kalbą, tas geriau pažins ir kitas kalbas“²³. Taip J. Bobrovskis atsiliepė į to meto Vilniaus universiteto akademinėje bendruomenėje vykusias diskusijas dėl gimtosios kalbos ir gimtosios istorijos reikšmingumo. Žlugus Abiejų Tautų Respublikai, gimtajai kalbai ir istorijai buvo skirtas ypatingas dėmesys. Buvo manoma, kad šios mokslo šakos bei jų mokymo disciplinos yra svarbios formuojant besimokančiųjų tautinį sąmoningumą. Nuodugnus gimtosios kalbos ir istorijos mokymasis ypatingą reikšmę taip pat įgavo mergaičių auklėjimo procese.

20 *Immanuel Kant o pedagogice*, p. VI.

21 *Ibid.*, p. VI.

22 [Jan Bobrowski], *Uwagi nad pisownią polską*, W Wilnie: W drukarni XX. Misysonarzów p. k. ś. Kazimierza, 1817.

23 *Ibid.*, p. 19.

Kaip pažymima naujoje švietimo koncepcijoje, kurią palaikė Vilniaus universiteto akademinė bendruomenė, ne tik tarp mokyklos sienų, bet visų pirma šeimoje turėjo būti ugdomi patriotiniai jausmai, skiepijama atsakomybė už savo tėvynę. Šeimoje moteris buvo viena pagrindinių būsimųjų visuomenės narių vertybinio komplekso kūrėjų, todėl ji neišvengiamai turėjo ištraukti į tautinės tapatybės išsaugojimo procesą. Todėl XIX a. pirmosios pusės viešajame diskurse buvo aktualizuojamos tos mergaičių auklėjimo ir mokymo kryptys, kurios padėtų moteriai įgyvendinti tautinių vertybių saugotojos ir diegėjos vaidmenį. Tad Vilniaus universiteto akademinės bendruomenės nariai, tokie kaip J. Snia-deckis, A. J. Čartoriskis, architektas Karolis Podčaszyński (*Karol Podczaszyński*, 1790–1860), filomatų ir filaretų draugijų nariai skatino tėvus ir privačių pensionų savininkus daugiau dėmesio skirti gimtosios kalbos ir gimtosios istorijos pažinimui. 1819 m. Vilniaus universiteto taryba, apsvarsčiusi A. J. Čartoriskio pasiūlytą pensionų veiklos reorganizavimo projektą, paskelbė atskirą konkursą lenkų kalbos ir Lenkijos istorijos vadovėliams parengti, kurie būtų naudojami mergaičių mokyklose²⁴. Galima prielaida, kad J. Bobrovskis kaip tik ir parengė konkursinę Lenkijos istorijos mokymo priemonę, kuri dėl staigios autoriaus mirties liko rankraščiu.

J. Bobrovskio plunksnai priklauso pirmasis²⁵ buvusios Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės žemėse parašytas moralės mokslų vadovėlis, skirtas mergaičių auklėjimui²⁶. J. Bobrovskis skatino atsisakyti paviršutiniško žvilgsnio į mergaičių auklėjimą. Jis buvo įsitikinęs, kad vaikystėje mergaitei įskiepijamos vertybės leis vėliau, jau moteriai, ugdyti šeimyninės dorybės, o per tai ir visuomeninės dorovės pagrindus bei padės konstruoti ir kontroliuoti pačios moters elgesį, formuoti būdo bruožus, kurie jai būtini bendraujant su vaikais ir vyru.

J. Bobrovskio teigimu, dalį moteriai priskiriamų dorybių (gerumą, švelnumą, kuklumą, kantrybę, pasiaukojimą) nulėmė jos prigimtis, dalį ji turėjo „išsiugdyti“ nuolatinio darbu – visą gyvenimą trunkančia saviaukla. Mergaitė, būsimoji žmona ir motina, privalėjo nuolat rūpintis širdies ir minčių skaitumu, puoselėti geraširdiškumą, tvarkingumą. Jau ankstyvoje vaikystėje mergaitė turėjo išmolti paklusnumo – klausyti tėvų patarimų, atsakingai atlikti jai skirtas užduotis. Vėliau

24 Konkurs podręczników dla pensyj żeńskich, in: *Dziennik Wileński*, 1819, t. 7, p. 112. Vilniaus universiteto graikų kalbos dėstytojas Simonas Žukovskis (*Szymon Feliks Żukowski*, 1782–1834) ketino parengti lenkų kalbos ir literatūros vadovėlį, tačiau šio įsipareigojimo neįvykdė.

25 Metais anksčiau (1819 m.) Lenkijos Karalystėje lenkų rašytoja Klementyna z Tańskich Hoffmannowa (1798–1845) parengė darbą, skirtą mergaičių dorovei – *Pamiętka po dobrej matce czyli ostatnie iey rady dla córki (Geros motinos atmintinė, arba jos paskutiniai patarimai dukrai)*. Nors lenkų rašytojos darbas reiškė konservatyvų požiūrį į moters vaidmenį visuomenėje, jos padėti šeimoje, pareigas ir vaikų auklėjimą, tačiau jis buvo pati populiariausia mokymo priemonė, plačiai naudojama pensionuose Lenkijos Karalystės ir buvusios Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės žemėse.

26 [Jan Bobrowski], *Moralność dla panien*, przez J. B., W Wilnie: W drukarni XX. Misyonarzów p. k. ś. Kazimierza, 1820.

taip ji turėjo elgtis su vyru ir jo šeimos nariais. Taip pat jau vaikystėje mergaitė turėjo išmokti atskirti dorybes nuo amoralumo, išmokti apsisaugoti nuo silpnybių ir pagundų. Todėl J. Bobrovskio vadovylyje buvo pateikti didaktiniai pasakojimai apie dorovingą ir nedorovingą elgesį, nurodyti sektinio elgesio pavyzdžiai.

Šalia pagrindinių mergaičių dorovinio auklėjimo krypčių J. Bobrovskis kalbėjo apie būtiną moters parengimą moters šeiminkės pareigoms. Net visuomenės elito atstovės privalėjo mokėti išmintingai vadovauti namų ūkiui. Daug dėmesio J. Bobrovskis, taip pat kaip ir Vilniaus universiteto patologijos ir teorinės medicinos, higienos ir medicinos policijos profesorius A. L. Bėcu, skyrė mergaičių fizinei sveikatai. Mergaitėms jis aiškino, kad jos turi vengti bemiegių naktų, nenešioti korsetų, nepersivalgyti, nes Dievas suteikė moteriai dovaną gimdyti vaikus, todėl ji privalo rūpintis savo sveikata. Anot J. Bobrovskio, pensiono auklėtinė turėjo priprasti kietai miegoti, sveikai valgyti, po pietų ir vakarais vaikščioti po sodą, grožėtis gamta. Moralės mokslų vadovylyje J. Bobrovskis pateikė ir netinkamo rūpinimosi savo sveikata pavyzdžių: Emilija po šokių išgėrė šalto vandens ir susirgo plaučių uždegimu, Aspazija suvalgė neprinokusių obuolių, o Veronika jų suvalgė labai daug, abi mergaitės mirė. Aišku, J. Bobrovskio pateikti pavyzdžiai buvo hiperbolizuoti, tačiau jie rodo, kiek daug dėmesio jis siūlė skirti fizinei mergaičių sveikatai. Taip J. Bobrovskis skatino per dorovės pamokas pateikti pagrindines žinias iš etikos, asmens higienos, fizinio auklėjimo sričių. Suteiktos žinios turėjo tarnauti vienam tikslui – padėti tinkamai paruošti merginą šeimyniniam gyvenimui.

Tarp senų ir naujų socialinių vaidmenų

Moralės mokslų vadovėlį J. Bobrovskis skyrė žmonai Teresei, kuri „užsiima piliečių dukterų auklėjimu“²⁷. Teresė Bobrovskienė (*Teresa Bobrowska*, 1777 – po 1836; mergautinė pavardė nežinoma) pensiono veiklą sėkmingai tęsė ir po vyro mirties. Kitaip nei jos vyras, kuris moralės mokslų vadovylyje moteriai numatė vienintelę gyvenimo paskirtį – būti gera žmona, rūpestinga motina ir išmintinga namų šeimininke, T. Bobrovskienė sugebėjo „išeiti“ iš nubrėžtų socialinių vaidmenų.

Kaip minėta, po vyro mirties ji trylika metų²⁸ savarankiškai vadovavo pensionui tuo metu, kai šių mokymo įstaigų išlaikymas buvo šeimos – sutuoktinių, vaikų ir giminaičių – verslas. T. Bobrovskienė pasiryžo ir intelektualinei veiklai. 1817 m. Vilniuje ji anksčiau nei jos vyras išspausdino veikalą *Moralność damska*

27 *Ibid.*, p. 5. J. Bobrovskis savo žmonai užrašė tokią dedikaciją: „Gerbiamai Ponei Teresei Bobrovskienei, kuri užsiima piliečių dukterų auklėjimu, vardadienio proga skiriu šį atminimą – veikalą apie dorovę, – parengtą remiantis Campe'ės darbais. Manau, kad šis veikalas padės mokinėms geriau suprasti savo mintis, o mokytojams atsakys į kylančius klausimus. Su didžiausia pagarba tikras draugas ir tarnas Jonas Bobrovskis. 1820 m. spalio 14 d. Vilnius.“

28 Bobrovskių šeimos pensionas Vilniuje veikė 1817–1836 m., buvo įsteigtas Subačiaus gatvėje.

(*Moralė merginoms*)²⁹, kurį skyrė Vilniaus universiteto farmakologijos ir farmacijos profesoriaus Jono Frideriko Volfgango (*Jan Frederyk Wolfgang*, 1776–1859) dukterimis Aleksandrai ir Julijai. Aleksandra Volfgangaitė (*Aleksandra Tekla Sofia Wolfgang*, 1805–1861) laikoma viena žymiausių XIX a. vidurio literačių, botanikių ir istorikių³⁰. Tačiau T. Bobrovskienė, matyt, išvelgė (o gal ir rėmė) dar jaunutės A. Volfgangaitės intelektualines aspiracijas (A. Volfgangaitę ir T. Bobrovskienę skyrė dvidešimt devynerių metų amžiaus skirtumas).

T. Bobrovskienė gimė 1777 m. Vilniaus vaivadijoje, Ašmenos paviete, išsilavinimą gavo namuose³¹. Matyt, namuose gautos žinios buvo aukšto lygio, nes T. Bobrovskienė sugebėjo spaudai parengti kūrinį, skirtą merginų moralinėms vertybėms ugdyti. Šio veikalą turinį ji iliustravo XVIII a. rašytojos Elzbietos Družbackos (1695–1765) žodžiais: „Dorovinga žmona, motina, valdinga šeiminkė vyrą, vaikus, namiškius daro laimingus.“³² Tokia buvo ir T. Bobrovskienės veikalas paskirtis.

Jau šio veikalą išanginėje dalyje T. Bobrovskienė aiškiai apibrėžė tas savybes, kuriomis turėjo pasižymėti žmona, motina ir šeiminkė. Žmona, T. Bobrovskienės manymu, turėjo būti kukli, kantri, švelnaus charakterio, geros širdies. Motina privalo išmintingai rūpintis mažyiais, atpažinti vaikų gabumus ir juos skatinti prie gėrio ir teisingumo. Namų ūkis iš moters reikalauja budrumo prižiūrint patarnaujančiuosius, griežtumo ir gailestingumo. Šiomis kryptimis T. Bobrovskienė numatė formuoti pensiono auklėtinių, būsimųjų žmonių, motinų ir namų šeiminkinių, charakterį.

T. Bobrovskienės pensione itin daug dėmesio buvo skirta mergaičių religiniam ir doroviniam auklėjimui. Priešingai nei kituose pensionuose, kiekvieną sekmadienį mergaitės dalyvavo Mišiose, šešis kartus per metus ėjo išpažinties. Bajorų kilmės pensonų auklėtinės buvo pratinamos prie ūkinių darbų: mergaitės buvo mokomos sudaryti išlaidų ir pajamų knygas. Tokias knygas patikrindavo pensiono savininkė. Geriausiai susidorojusios su savo pareigomis buvo apdovanojamos. Kituose pensionuose buvo apsiribojama tik pagrindinių aritmetikos taisyklių aiškinimu. Daug dėmesio T. Bobrovskienė skyrė ir mergaičių fizinei sveikatai. Ji organizavo pasivaikščiojimus, vakarinius žaidimus³³, kad mergaitės galėtų pailsėti po įtempto protinio darbo.

29 [Teresa Bobrowska], *Moralność damska*, zebrała z różnych autorów przez Teresę B., W Wilnie: W drukarni XX. Bazyljanów, 1817. Šio veikalą autorystė nustatyta pagal dedikaciją seserims Volfgangaitėms.

30 Žr. Reda Griškaitė, *Nuo botanikos iki istorijos: Paluknio dvaro literatė Aleksandra Volfgangaitė*, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2016.

31 Wiadomość o pensyi publicznej żeńskiej utrzymywanej przez Teresą Bobrowską z r. 1826, Lietuvos valstybės istorijos archyvas (toliau – LVIA), f. 1135, ap. 4, b. 116, l. 5.

32 [Teresa Bobrowska], *Moralność damska*, p. 1.

33 Wiadomość o pensyi publicznej żeńskiej utrzymywanej przez Teresą Bobrowską z r. 1820 na r. 1821, LVIA, f. 567, ap. 2, b. 994, l. 6.

Apibendrinimas

Vilniaus universiteto Literatūros ir laisvųjų menų skyriaus auklėtinio Jono Bobrovskio asmeninis gyvenimas ir kūryba rodo, kaip XVIII a. – XIX a. sandūroje palaipsniui brendo visuomenė, kuri profesinę karjerą, o ne socialinę kilmę vertino kaip žmogaus asmeninės sėkmės rodiklį. J. Bobrovskis gyvenimo kelią pasirinko vadovaudamasis savo pašaukimu. Pedagoginė veikla jam ne tik padėjo realizuoti intelektualines aspiracijas, bet ir leido užsitikrinti materialinę gerovę. Aktyvus protinis darbas J. Bobrovskį įtraukė į besiformuojančios profesinės inteligentijos gretas. J. Bobrovskio pedagoginiai darbai atliko šviečiamąją mokslo populiarinimo funkciją, jo dalyvavimas Vilniaus labdarybės draugijos veikloje turėjo socialinio mesianizmo apraiškų. Nauja luominei struktūrai nepriklausanti grupė, kurią reprezentavo J. Bobrovskis, kūrė savo lūkesčius atitinkančią asmeninę aplinką. Teresė Bobrovskienė taip pat įgyvendino savo kūrybinį potencialą, o savarankiška pedagoginė veikla jai suteikė galimybių išėiti iš tradicinių moters socialinių vaidmenų.

Publikuoti šaltiniai ir literatūra

- [Bobrowski Jan], *Moralność dla panien*, przez J. B., W Wilnie: W drukarni XX. Missyjonarzów p. k. ś. Kazimierza, 1820.
- [Bobrowski Jan], *Uwagi nad pisownią polską*, W Wilnie: W drukarni XX. Missyjonarzów p. k. ś. Kazimierza, 1817.
- [Bobrowska Teresa], *Moralność damska*, zebrana z różnych autorów przez Teresę B., W Wilnie: W drukarni XX. Bazylianów, 1817.
- Immanuel Kant o pedagogice*, wydanie D. Frederyka Teodora Rynka, tłumaczenie Jana Bobrowskiego, W Wilnie: W drukarni XX. Missyjonarzów p. k. ś. Kazimierza, 1819.
- Konkurs podręczników dla pensyj żeńskich, in: *Dziennik Wileński*, 1819, t. 7, p. 112.
- Nekrologi. Jan Bobrowski, in: *Dzieje dobroczynności krajowej i zagranicznej z wiadomościami ku wydoskonaleniu iey służącemi*, 1823, t. 2, p. 205–206.
- Początki czytania dla dzieci bez ABC i zgłoskowania* przez Fryderyka Gedike, pierwszego Radcę król: prus: szkół i konsystorza, Dyrektora berlińskolońskiego Gymnazium, członka zwyczajnego król: Akademii umiejętności i Akademii sztuków. Z drugiego wydania berlińskiego, zastosował do polskiego języka Jan Bobrowski, W Wilnie: w drukarni XX. Bazylianów, 1816.
- Burrage Michael, The Professions in Sociology and History, in: *Professions in Theory and History*, London: SAGE Publications, 1990, p. 20–84.
- Griškaitė Reda, Intelektinė Jašiūnų dvaro istorija: Balinskiai ir Sniadeckiai, in: *Jašiūnų dvaras – kultūros židinys*, sudarė Aurelija Arlauskienė, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2016, p. 10–86.
- Griškaitė Reda, Lietuvos provincijos intelektualų grupės formavimasis ir raida (XIX a. pradžia – XIX a. 7 dešimtmetis): bendrieji tyrimo aspektai, in: *Lietuvos istorijos metraštis*, 2013, t. I, p. 54–75.
- Griškaitė Reda, *Nuo botanikos iki istorijos: Paluknio dvaro literatė Aleksandra Volfgangaitė*, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2016.
- Knot Antoni, Jan Bobrowski (1777–1823), in: *Polski Słownik Biograficzny*, t. II, Kraków: Nakładem Polskiej Akademii Umiejętności, 1936, p. 159–160.
- Korybut-Marciniak Maria, *Vilniaus labdarybės draugija XIX a. pirmojoje pusėje*, Olsztyn: Centrum Badań Europy Wschodniej, 2011.
- Lietuvos istorija. Devynioliktas amžius: visuomenė ir valdžia*, Vilnius: Baltos lankos, 2016.

Siegrist Hannes, *Kultur und Beruf in Europe*, Stuttgart: Franz und Geschichte, 2011.
Mastianica Olga, XIX amžiaus visuomenės profesionalizacijos ir socialinės sąveikos problemos Vakarų Europos istoriografijoje, in: *Lituanistica*, 2013, t. 59, Nr. 1, p. 24–33.

OLGA MASTIANICA-STANKEVIČ – humanitarinių mokslų daktarė, Lietuvos istorijos instituto mokslo darbuotoja. Tyrinėja Lietuvos švietimo istoriją, visuomenės socialinės struktūros pokyčius, sociokultūrinius ir tautinius procesus Lietuvoje XVIII a. pabaigoje – XX a. pradžioje.

Elektroninis paštas mastianica@gmail.com

ORCID: 0000-0003-3094-3539

THE BIRTH OF PROFESSIONAL INTELLIGENTSIA: CASE OF JAN BOBROWSKI'S (1777–1823) LIFE AND CREATION

OLGA MASTIANICA-STANKEVIČ

Lithuanian History Institute

Through the case study of life and creation of Jan Bobrowski (1777–1823), student at Vilnius university department of literature and free arts, the article analyses how the first generation of professional intelligentsia came to life. Personal life and creation of Jan Bobrowski show, how in the junction of the eighteenth–nineteenth centuries a society was gradually emerging, in which professional career rather than social background was considered the indicator of personal success of a human being. J. Bobrowski chose his life in accordance with his calling. Educational work helped him not only to realise his intellectual aspirations, but also permitted ensurance of his material wellbeing. Active professional intellectual work placed J. Bobrowski among the ranks of the emerging intelligentsia. Educational works of J. Bobrowski served as educational popularization of science, whereas his participation in Vilnius Charity Fellowship had signs of social messiahship. This new group, represented by J. Bobrowski, which did not belong to estate structure, created personal space that matched their expectations. Wife of J. Bobrowski could also realize her creative potential whereas independent educational work provided her with opportunities to leave traditional social role of a woman.

Keywords: professionalization, intelligentsia, estate based structure, the Enlightenment.